

17.09x24.44	1	עמוד 3	הארץ - תרבות וספרות	15/05/2020	73011816-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

פרשת השבוע | ירין רבן

הארץ לא תימכר לצמיתות

פרשת "בהר-בחוקות"

אדם שנתרושש מחזירים לו את רכושו, המשועבר נעשה בני-חורין. שוב מתכונן שיווי משקל – התחילו במשחק מראשיתו, עד להפיכה חרשה."

מצוות היוכל לא הוחזרה למימוש, אך אם בכל זאת רוצים למצוא צוא במצווה הלא-ממומשת השראה לחיינו היום אפשר אולי לחזור למטרותיה המקוריות. נימוק אחר למצווה מגיע מיד בהמשך הפרק. ברבריו לעם קובע אלוהים: "וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר לְצִמְתָּת פִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתָּם עִמְדִי. וְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לְאָרֶץ" (שם כ"ג-כ"ד). ניצבת כאן אמירה ברורה על עצם המושג מכירה של קרקע: מכירה היא לעולם לא לצמיתות, שכן בתפישה המקראית האדמות שייכות לאלוהים, וגם אם אנו מנהלים באמצעותן מסחר הרי שהן ברמה העקרונית והן ברמה המעשית הקרקעות לעולם לא שייכות לאדם באופן מלא. זהו העיקרון שמאפשר למצוות היוכל להתקיים. חלוקתן מחדש של הקרקעות נתפשת כגאולה, מכיוון שברמה הרוחנית הקרקעות חוזרות בשנת היוכל לבעליהן המקורי – אלוהים. ואכן, הרעיון העתיק של "הארץ לא תימכר לצמיתות" הוגשם במידה מסוימת בהחלטה על הקמת קק"ל כבר בקונגרס הציוני הראשון, ולאחר מכן בעקרונות הפעולה של מנהל מרקעי ישראל.

נימוק נוסף למצווה אפשר למצוא גם בניסוח המצווה עצמה: "וּקְרָאתֶם דְרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ, יוֹכֵל הוּא תְהִיָּה לְכֶם, וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ" (שם י'). ייעודה של השנה הזו היא להגביר את החירות בארץ על כל יושביה ולקבץ יהודי משפחות שהפרדו. סביר להניח שבשל מצוקה כלכלית נמכרו אנשים לעבדות אצל משפחות אחרות ונאלצו לחיות רחוק מביתם. שנת היוכל פותרת את הבעיה הזאת בכך שהיא מערבת מחדש את הנחלות שהוענקו לשבטים בחלוקת הארץ, ומצווה על

בעלי העבדים לשחררם ולהפטר להם לחזור לנחלתם ולמשפחתם. "דרור", אם כן, היא החירות לדרור היכן שהאדם רוצה ולא היכן שהוא נאלץ. התורה מכירה בכך שמצוקה כלכלית ואובדן העצמאות הכלכלית הן לא פחות חוסר-חירות מאשר סוגים אחרים של עבדות. מי שאין לו אפשרות לכלכל את חייו באופן עצמאי כמוהו כעבד.

מדינת ישראל נמצאת בתהליך הולך וגובר של נאיובליברליזם ציה כלכלית וצמצום מדינת הרווחה. שנת היוכל, בניגוד למצוות צדקה רבות שמוזכרות בתנ"ך, היא כלי לתכנון מרכזי של המשק. היא לא סומכת על טובליבם של פרטים אלא דורשת מהמדינה לבצע חלוקה מובנית של העושר וליצור מציאות חדשה. ייתכן שהיום יותר מתמיד, בניסיון לפתור את המשבר הכלכלי שנקלעו אליו, נדרשים פתרונות קיצוניים, לא מובנים מאליהם, ששוברים את הפרדיגמה הכלכלית וטורפים את הקלפים. ייתכן שדווקא העצמאים, שחירותם התעסוקתית היא מטה לחמם, וזקוקים היום לכ"ל לים משמעותיים יותר של תכנון כלכלי-חברתי. אולי הגיע הזמן ליוכל כלכלי חדש.

1 תורה שבכתב יש מאות רבות של מצוות, בתוכן אפשר למנות מצוות עשה ולא-תעשה, מצוות שנראות לנו היום הגיוניות פחות או יותר, מצוות שיש בהן אכזריות ומצוות שיש בהן חמלה. ישנן גם מצוות שלא נעשה בהן שימוש כבר מאות רבות של שנים, ביניהן חוקי העבודה בבית המקדש וכאלה שחז"ל צימצמו וצימצמו עד כדי היעלמותן, כמו הלכת בן סורר ומורה הירדועה.

בתוך אלה בולטת באופן מיוחד מצווה מרחיקת ראות שקובעת שבכל 49 שנים יחולק מחדש כל הרכוש של עם ישראל. מצוות היוכל שמופיעה בפרשתנו נראית למתכונן המודרני היום כפנטסיה סוציאליסטית אוטופית, או לחלופין כמצווה אפוקליפטית מפחידה שמיי מושה הוא סכנה ממשית לחירות הקיימת. מצוות היוכל היא נייר הלקמוס המקראי לתפישות כלכליות מנוגדות גם היום, וזאת למרות שבאופן אירוני זוהי מצווה שמעולם לא בוצעה כה-לכתה.

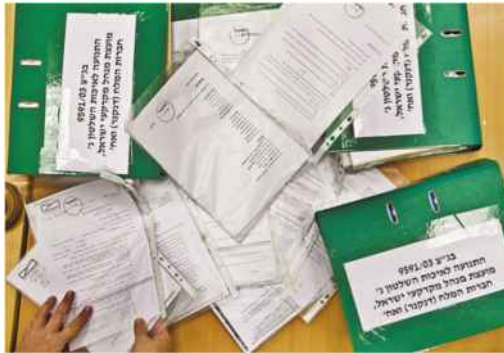
שנת היוכל מגיעה בתום שבעה מחזורי שמיטה. בכל שבע שנים עור צרים מעבדת האדמה ואוכלים מה-תבואה שצומחת מאליה. לאחר שבעה מחזוריים כאלה, "וְסִפְּרָתָּ לָךְ שְׁבַע שָׁבֻתוֹת שָׁנִים, שְׁבַע שָׁנִים שָׁבַע פְּעָמִים, וְהָיוּ לָךְ יָמֵי שְׁבַע שָׁבֻתוֹת הַשָּׁנִים מִשָּׁע וְאָרְבָּעִים שָׁנָה" (ויקרא כ"ה ח'). ביום הכיפורים בשנה החמישים יש לתקוע בשופר ולקדש את השנה כשנת יוכל, ולאחר מכן יש לשחרר את כל העבדים ולהחזיר את כל הקרקעות לבעליהן המקוריים.

מרבני חז"ל אנהנו לומדים שמצווה וות היוכל לא מומשה מזה זמן רב. במי-סכת ערכין בתלמוד הבבלי מצוטטים חכמי המשנה, שקבעו שמרגע שגלו שבטי עבר הירדן המזרחי – ראובן, גד וחצי שבט המנשה – בטלה מצוות

היוכל. הסיבה המוזכרת היא שנאמר על המצווה "וּקְרָאתֶם דְרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ", ומסבירים חז"ל: "בזמן שהכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתו". למעשה, אין לנו שום עדות היסטורית, משום תקופה שהיא, למימושה בפועל של מצוות היוכל. זה מה שהופך אותה למצווה שהיא פנטסיה: כמו ה"אוטופיה" היוונית, זהו אירוע בלתי ניתן להשגה וזה מה שמקנה לו את קסמו.

בתנועה הציונית היו רבים שרצו להחזיר את מצוות היוכל לפי-עולה. הרצל עצמו כתב על כך ברומאן "אלטנוילנד", אך בחוק העתיק נעשה אצלו שינוי אחר משמעותי: "אנחנו שינינו מעט את החוק הקדמון", כותב הרצל. במקום לבעליהן המקוריים, "יסבו הקרקעות לחברה החדשה (למדינה). משה רבנו כבר הציב לו למטרה למנוע את הקבץ הרכוש במידה לא שווה... גם שיטתנו קולעת אל השערה הזאת ולא תחטיא".

גם זאב ז'בוטינסקי אימץ את רעיון היוכל וביקש לעצב משטר כלכלי שבתוכו מתקיים שוק חופשי למשך 49 שנים, ובשנה החמישים אוספים את כל הרכוש ומחלקים אותו מחדש: "בטלים החובות,

מסמכים של התנועה לאיכות השלטון בנוגע לקרקעות משפחת דנקנר. וקראתם דרוו בארץ" צילום: תומר אפלכאום

בתנועה הציונית היו רבים שרצו להחזיר את מצוות היוכל לפעולה. הרצל כתב על כך ברומאן "אלטנוילנד" וגם ז'בוטינסקי ביקש לעצב משטר כלכלי שבתוכו מתקיים שוק חופשי למשך 49 שנים, ובשנה החמישים אוספים את כל הרכוש ומחלקים אותו מחדש